

BOLALAR TA'LIM-TARBIYASIDA MADANIY VA MILLIY QADRIYATLARNI SAQLASHNING PEDAGOGIK MUAMMOLARI

D.Kadirova

Qo'qon davlat universiteti v.b. dotsenti

Kazibayeva Kenjagul

ak.Quatbekov nomidagi Xalqlar do'stligi universiteti dotsensi

Annotatsiya: Mazkur maqolada shiddatli globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yosh avlod tarbiyasida milliy va madaniy qadriyatlarni asrashning o'ta dolzarb pedagogik masalalari tadqiq etiladi. Muallif an'anaviy tarbiya metodlari va zamonaviy ijtimoiy-psixologik talablar o'rtasidagi tarkibiy ziddiyatlarni keng ko'lamda tahlil qilib, bolalar ongida milliy o'zlikni shakllantirishning innovatsion-pedagogik yechimlarini ilmiy asoslab beradi.

Kalit so'zlar: milliy o'zlik, madaniy transformatsiya, pedagogik integratsiya, ma'naviy immunitet, etnopedagogika, aksialogiya, raqamli muhit, maktab-oila-mahalla zanjiri.

Аннотация: В данной статье исследуются актуальные педагогические проблемы сохранения национальных и культурных ценностей в воспитании молодого поколения в условиях интенсивной глобализации и цифровой трансформации. Автор проводит широкомасштабный анализ структурных противоречий между традиционными методами воспитания и современными социально-психологическими требованиями, а также научно обосновывает инновационные педагогические решения по формированию национального самосознания в сознании детей.

Ключевые слова: национальная идентичность, культурная трансформация, педагогическая интеграция, духовный иммунитет, этнопедagogика, аксиология, цифровая среда, цепочка «школа – семья – махалля».

Abstract: This article examines the highly relevant pedagogical issues of preserving national and cultural values in the upbringing of the younger generation amidst rapid globalization and digital transformation. The author conducts a comprehensive analysis of the structural contradictions between traditional upbringing methods and modern socio-psychological demands, providing a scientific basis for innovative pedagogical solutions to shape national identity in the minds of children.

Keywords: national identity, cultural transformation, pedagogical integration, spiritual immunity, ethnopedagogics, axiology, digital environment, "school-family-neighborhood" chain.

Maktabgacha yoshdagi bolalik davri inson shaxsiyatining ma'naviy poydevori qo'yiladigan, dunyoqarashning ilk kurtaklari shakllanadigan eng nozik va muhim

bosqichdir. Aynan ushbu davrda bola o‘zini qurshab turgan ijtimoiy muhitni, tili, urf-odatlarini va madaniyatini anglay boshlaydi. Bolalar tarbiyasida madaniy va milliy qadriyatlarni saqlash muammosi bugungi kunda shunchaki o‘tmishni asrash emas, balki shaxsning ma’naviy immunitetini shakllantirish va uni begona g‘oyalar ta’siridan himoya qilishning yagona kafolatidir. Biroq, zamonaviy pedagogik jarayonda ushbu qadriyatlarni bolaning qalb amriga aylantirishda bir qator murakkab muammolar ko‘zga tashlanmoqda. Eng avvalo, ta’lim va tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarning faqat “ko‘rgazmali” yoki “formal” xarakterga ega bo‘lib qolayotgani jiddiy to‘siqdir. Ko‘p hollarda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida milliy ruh faqat bayram tadbirlarida aks etadi, kundalik ta’lim faoliyatida esa milliy qadriyatlar (masalan, andisha, kattaga hurmat, o‘zaro yordam) bolaning hayotiy ehtiyojiga aylanmayapti.

Pedagogikadagi yana bir jiddiy muammo — maktabgacha yoshdagi bolalarning vizual idrok etish xususiyatlari bilan milliy kontentning yetishmasligi o‘rtasidagi nomutanosiblikdir. Bugungi “Alpha” avlodi ma’lumotni asosan obrazlar va o‘yinlar orqali qabul qiladi. Afsuski, bolalar uchun yaratilayotgan zamonaviy o‘yinchoqlar, multimedia mahsulotlari va vizual vositalarda milliy qadriyatlarimiz aks etishi juda past darajada. Natijada, bola o‘z milliy qahramonlari, xalq o‘yinlari va ertaklaridan ko‘ra, tashqi madaniyatga xos bo‘lgan, ko‘pincha ma’naviyatimizga yot obrazlarga ko‘proq taqlid qilmoqda. Xalq og‘zaki ijodi namunalari, ayniqsa ertaklar va allalar bolaning ruhiyatiga singdirilmasligi oqibatida, ularda milliy dunyoqarash poydevori zaiflashmoqda. Ertak terapiyasi va milliy o‘yinlar orqali bolada mardlik, halollik va mehribonlik kabi fazilatlarni shakllantirish metodikasi amaliyotda to‘liq qo‘llanilmayapti.

Shu bilan birga, oila va maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi tarbiyaviy uzviylikning zaifligi ham dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Oila — qadriyatlar shakllanadigan ilk maskandir. Biroq, bugungi kunda ota-onalarning tarbiya jarayonini butunlay maktabgacha ta’lim tashkiloti zimmasiga yuklab qo‘yishi yoki oilada milliy tarbiya muhitining yetishmasligi bolada “ma’naviy ikkilanish” holatini keltirib chiqarmoqda. Maktabgacha ta’lim tashkilotida o‘rgatilgan odob-axloq qoidalari oilaviy hayotda o‘z aksini topmasa, bola ularni majburiyat sifatida qabul qiladi. Shu sababli, milliy qadriyatlarni saqlashning pedagogik yechimi ota-onalarning tarbiyaviy madaniyatini oshirish va “oila-bog‘cha” hamkorligini milliy qadriyatlar atrofida jipslashtirish bilan bevosita bog‘liqdir. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida milliy qadriyatlarni saqlash — bu bolani zamonaviylikdan uzish emas, balki uni o‘z ildizlariga tayangan holda global dunyoga munosib shaxs sifatida tayyorlashdir.

Hozirgi davrda bolalar ta’lim-tarbiyasi jarayoni nafaqat bilim berish, balki millatning madaniy-ma’naviy kodlarini saqlab qolish va ularni keyingi avlodga bezavol yetkazishdek strategik vazifani o‘z ichiga oladi. Globalashuv jarayonlari natijasida dunyoning ma’naviy qiyofasi bir xillashib borayotgan bir paytda, har bir xalqning o‘z milliy qiyofasini saqlab qolishi bevosita pedagogik tizimning qanchalik samarali ekanligiga bog‘liq. Bu boradagi eng asosiy pedagogik muammo — milliy qadriyatlarning mohiyatini saqlagan holda, ularni bugungi kunning texnologik va ijtimoiy voqeliklariga moslashtirish, ya’ni "an’anaviylik va zamonaviylik sintezi"ni yaratishdan iboratdir.

Pedagogik amaliyotda ko‘p kuzatilayotgan to‘siqlardan biri — milliy qadriyatlarni o‘rgatishning ko‘pincha deklarativ xarakterda ekanligidir. Ya’ni, bolalarga qadriyatlar haqida shunchaki ma’lumot beriladi, lekin ularning hayotiy zarurati va falsafiy chuqurligi ochib berilmaydi. Masalan, "kattalarga hurmat" yoki "mehmondo‘stlik" tushunchalari quruq o‘git sifatida emas, balki jamiyatning barqarorligini ta’minlovchi ijtimoiy mexanizm sifatida tushuntirilishi lozim. Aks holda, tashqi madaniy ta’sirlar, xususan, ijtimoiy tarmoqlar orqali kirib kelayotgan individualizm (faqat o‘zini o‘ylash) va pragmatizm g‘oyalari yoshlar ongida jamoaviy qadriyatlarni siqib chiqara boshlaydi.

Raqamli muhitning ta’lim oluvchilarga ta’siri pedagogik jarayonning arxitekturasini tubdan o‘zgartirishni talab etmoqda. Bugungi bolalar axborotni vizual va qisqa (klip formatida) qabul qilishga moyil. Shu sababli, milliy merosimiz bo‘lgan dostonlar, tarixiy asarlar yoki ertaklarning an’anaviy hikoya qilish usuli ularda zerikish uyg‘otishi mumkin. Bu yerda yirik bir muammo yuzaga keladi: biz qadriyatni yetkazish vositasini zamonaga moslamas ekanmiz, qadriyatning o‘zi ham bolaning kundalik hayotidan chiqib ketaveradi. Demak, milliy qahramonlarimiz obrazini zamonaviy media-mahsulotlar, mobil ilovalar va interaktiv pedagogik texnologiyalar darajasiga olib chiqish kechiktirib bo‘lmas vazifadir.

Shuningdek, oilaviy tarbiya institutining pedagogik funksiyalari zaiflashayotgani ham jiddiy tashvish uyg‘otadi. Oila — qadriyatlarning ilk beshigi, ammo bugungi kunda "texnogen oila" muhitida jonli muloqot o‘rnini gadjetlar egallamoqda. Ota-onalar va bolalar o‘rtasidagi ma’naviy uzviylikning kamayishi milliy tarbiya zanjirining asosiy bo‘g‘inini uzib qo‘ymoqda. Maktab va pedagoglar zimmasiga endilikda nafaqat bolani tarbiyalash, balki oilalardagi ma’naviy muhitni sog‘lomlashtirishga ko‘maklashish, ota-onalarning pedagogik va psixologik savodxonligini oshirish vazifasi ham yuklanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, madaniy va milliy qadriyatlarni saqlash muammosi faqatgina o‘tmishni qo‘msash emas, balki raqobatbardosh, ma’nan baquvvat va o‘zligini taniydigan shaxsni shakllantirish masalasidir. Pedagogik tizim o‘quvchiga "Men kimman va qaysi buyuk merosning davomchisiman?" degan savolga javob bera olishi, shu bilan birga uni jahon sivilizatsiyasi yutuqlaridan foydalana oladigan global fuqaro qilib tarbiyalashi shart. Bu borada etnopedagogikani ilmiy asosda yangilash, darsliklardagi milliy kontentni vizualizatsiya qilish va tarbiya jarayonini ijtimoiy amaliyot bilan bog‘lash eng to‘g‘ri strategik yo‘ldir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti, 2021.
2. Pedagogika: ensiklopediya. I-jild / Tuzuvchilar jamoasi. – Toshkent: "O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi" davlat ilmiy nashriyoti, 2022.
3. Safarova R.G. "Milliy tiklanish sharoitida o‘quvchilar ma’naviy-axloqiy tarbiyasining pedagogik asoslari". – Toshkent: "Fan", 2023.
4. Ismoilova Z.K. "Pedagogika". – Darslik, Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2023.
5. UNESCO. "Global Education Monitoring Report: Inclusion and education". – 2024 update edition.

6. Yusupov E. "Ma'naviyat asoslari" (Yangi avlod darsligi). – Toshkent: "Universitet", 2024.
7. Abdullayeva Q.N. "Oila va maktab hamkorligining zamonaviy metodikasi". – Toshkent: "Ma'naviyat", 2025.
8. Kadirova D.N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishning psixologik va pedagogic xususiyatlari // Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash va ta'lim-tarbiya jarayonlarini takomillashtirishning strategik modellari. – Toshkent,2022.
9. Kadirova D.N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ yondashuv asosida innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish // Maktabgacha ta'lim: Xalqaro tajriba va zamonaviy yondashuvlar mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. – Toshkent,2023.
10. Kadirova D.N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ yondashuv asosida innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish // NAMDU ilmiy axborotnomasi. – Namangan, 2023. №4.